

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 КОРОТКІ ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ	9
1.1. Історичні аспекти формування стратегії сталого розвитку.....	9
1.2. Поняття системи і розвитку.....	14
1.3. Принципи забезпечення сталого розвитку соціально-економічних систем.....	18
1.4. Методика вимірювання процесів переходу суспільства до сталого розвитку.....	22
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИЧНІ РОБОТИ	24
ПРАКТИЧНА РОБОТА №1 Принципи функціонування систем.....	24
ПРАКТИЧНА РОБОТА №2 Основні етапи розробки стратегій сталого розвитку регіону.....	27
ПРАКТИЧНА РОБОТА № 3 Оцінка природно-ресурсного та виробничого потенціалу регіону в контексті сталого розвитку.....	30
ПРАКТИЧНА РОБОТА № 4 Аналіз та оцінка економічного стану регіону в контексті сталого розвитку.....	33
ПРАКТИЧНА РОБОТА № 5 Аналіз та оцінка екологічного стану регіону в контексті сталого розвитку.....	39
ПРАКТИЧНА РОБОТА № 6 Аналіз та оцінка соціального стану регіону в контексті сталого розвитку.....	45
ПРАКТИЧНА РОБОТА № 7 Приведення базових показників соціальної, економічної та екологічної підсистем до нормованого виду.....	49
ПРАКТИЧНА РОБОТА № 8 Розрахунок агрегованих та інтегрованого індикаторів екологічної підсистеми регіонів..	55
ПРАКТИЧНА РОБОТА № 9 Розрахунок агрегованих та інтегрованих індикаторів соціальної та економічної підсистем регіонів.....	63
ПРАКТИЧНА РОБОТА № 10 Розрахунок індексу соціо-економіко-екологічного розвитку території регіонів....	68

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 11 Проведення SWOT – аналізу стану соціо-економіко-екологічної системи регіонів	71
ПРАКТИЧНА РОБОТА № 12 Формування документу «бачення громадою майбутнього регіону». Розробка стратегічних напрямків цілей та завдань для досягнення сталого розвитку території	74
ПРАКТИЧНА РОБОТА № 13 Розрахунок індексу людського розвитку території регіону	80
ПРАКТИЧНА РОБОТА №14 Впровадження, реалізація та моніторинг стратегії сталого розвитку	85
ПРАКТИЧНА РОБОТА №15 Еколого-економічна сталість регіонального природокористування.....	89
ПРАКТИЧНА РОБОТА №16 Встановлення ефектів від впровадження соціального, економічного та екологічного напряму стратегії сталого розвитку регіону	94
ПРАКТИЧНА РОБОТА №17 Вибір соціально-економічного інструментарію поліпшення стану екологічної підсистеми	102
ПРАКТИЧНА РОБОТА № 18 Формування робочих груп для створення місцевого плану дій з охорони довкілля населених пунктів.....	107
ПРАКТИЧНА РОБОТА №19 Кількісна оцінка соціального ризику.....	110
ПРАКТИЧНА РОБОТА №20 Розрахунок інтегрального індикатора сталого розвитку	115
РОЗДІЛ 3 РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КУРСОВОГО ПРОЕКТУ	124
3.1. Основні вимоги до написання курсової роботи	124
3.2. Структура курсового проекту	128
РОЗДІЛ 4 ДІЛОВІ ІГРИ	150
РОЗДІЛ 5 ЗАДАЧІ, ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ТА КРОСВОРДИ	156
Глосарій	187
Рекомендована література	211
Додатки	215

ВСТУП

З початку 80-х років увага світового наукового товариства все більше зосереджується не тільки на проблемах забруднення навколишнього середовища, а і на більш глибоких процесах порушення природних екосистем. Все це пояснюється екологічною ситуацією, що склалась на планеті: збільшуються площі урбанізованих територій, продовжується скорочення площі природних екосистем суші, зростає концентрація парникових газів, збільшуються масштаби знищення лісів, особливо тропічних, і поряд з цим зростає зона пустель та засушливих земель тощо.

Постійний тиск з боку людини на природу призвів до поглиблення екологічної кризи, а саме кризи відносин суспільства з природою. Таким чином, наприкінці ХХ століття виникла нагальна потреба у прийнятті радикальних заходів на міжнародному рівні, щодо зупинки процесів деградації довкілля.

Спроби розв'язати екологічні проблеми шляхом розробки і впровадження екологічно чистих, ресурсо- і енергозберігаючих технологій виявляються достатніми лише для гальмування негативних процесів у навколишньому середовищі, але зупинити ці процеси вони не в змозі. Така ситуація зумовила необхідність радикальних змін, щодо цілей і пріоритетів майбутнього розвитку.

В доповіді Світової комісії з навколишнього середовища та розвитку „Наше спільне майбутнє” (1987 рік) було вперше піднято питання про сталий екологічно безпечний розвиток та наведено визначення цього терміну: „сталий розвиток – це такий розвиток, який забезпечує потреби нинішнього покоління без

завдання шкоди можливостям майбутніх поколінь забезпечувати свої власні потреби". Звичайно поняття «сталий розвиток» ще потребує всебічного наукового, філософського осмислення, наповнення глибоким економічним і соціально-культурним змістом. Характерною рисою поняття «сталий розвиток» є стан динамічної рівноваги. Загалом з поняттям «сталий розвиток» асоціюються поняття про підтримуваний розвиток, всебічно збалансований, стабільний, гармонійний розвиток суспільства.

На конференції ООН з охорони навколишнього середовища і розвитку „Планета Земля", що відбулась в 1992 році в Ріо-де-Жанейро, був прийнятий „Порядок денний на XXI століття", де розроблені загальні принципи й рекомендації, щодо збалансованого розв'язання соціально-економічних завдань і збереження природного середовища та природно-ресурсного потенціалу.

Згідно ухвалені програми дій, в усіх країнах, що підписали „Порядок денний на XXI століття", повинні бути розроблені Національні стратегії сталого розвитку до 2002 року.

В 2002 році в Йоганнесбурзі відбувся Всесвітній самміт зі сталого розвитку, який закріпив основні принципи такого розвитку. Були прийняті рекомендації, щодо пріоритетів та подальших дій по прискоренню виконання цілей та завдань, визначених попередніми документами.

Практично з 1992 року Україна також розпочала розробку Національної стратегії переходу до сталого розвитку. Постановою Верховної Ради України у 1999 році було схвалено Концепцію сталого розвитку населених пунктів. Розроблено декілька проектів «Концепції сталого розвитку України», де визначені основні положення, принципи, шляхи та засоби реалізації державної політики.

У травні 2003 року в Києві відбулась 5-та Всеєвропейська конференція Міністрів навколишнього середовища під назвою «Довкілля для Європи», на якій була представлена «Національна доповідь України про гармонізацію життєдіяльності суспільства у навколишньому природному середовищі».

Відповідно з цим було визначено, що головним інструментом реалізації екологічної політики України є екологічні програми. На сьогодні не існує загальноприйнятої методології, згідно якої повинна розроблятися стратегія сталого розвитку, оскільки кожна країна або регіон мають свої відмінності у розвитку, потребах та можливостях.

Досвід інших країн показує, що якісні та ефективні національні стратегії сталого розвитку мають спільні складові:

- самостійна розробка національних програм з прийняттям політичних зобов'язань;
- міжсекторальне партнерство і широка участь громадськості;
- розвиток потенціалу для охорони навколишнього природного середовища і забезпечення сталого розвитку;
- програмно-цільовий підхід і цілеспрямоване планування;
- моніторинг очікуваних результатів.

Зазначені елементи можуть бути здійснені через підтримку на постійній основі чотирьох вирішальних процесів: політичного, технічного, громадського і ресурсного.

Слід зазначити, що для вибору стратегії забезпечення місцевого сталого розвитку (на регіональному рівні) важливим механізмом має бути прогнозування перспектив його стану на ближню і віддалену перспективу з огляду на наявні проблеми та ресурси для їх вирішення.

Незважаючи на численні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених: Н.Багрова, Г. Білявського, В.Буркинського, І.Ваховича, Т.Галушкіної, Дж. Гелбрейта, З.Герасимчук, М.Долішнього, М.Згуровського, Л.Мельника, Н.Реймерса, В.Шевчука та інших, наукові засади розробки стратегій сталого розвитку країн і, особливо, регіонів розроблені ще недостатньо. Потребують вивчення питання, пов'язані не лише з процедурами розробки стратегій сталого розвитку регіонів, але і шляхів прогнозування зрівноваженого (збалансованого) соціо-економіко-екологічного функціонування адміністративно-територіальних одиниць.

У зв'язку з цим виникає потреба у виданні підручників і посібників з проблем сталого розвитку, які передбачають:

- вивчення кількісних і якісних критеріїв сталості соціальних еколо-економічних систем;
- моделювання процесів розвитку соціально економічних систем з дотриманням екологічних обмежень;
- осмислення економічних, соціально-політичних, екологічних та морально-етичних проблем прийняття управлінських рішень для забезпечення збалансованого природокористування.

У посібнику використані матеріали підручників і монографій Л.Г. Мельника, В.М. Боголюбова, В.А. Прилипко, З.В. Герасимчук, І.С. Колдіус та деякі інші роботи і джерела інформації.